

OZON QATLAMI

*Jabborov Solijon Ergash ògli**Òzbekiston-Finlandiya pedagogika instituti talabasi*

Annotatsiya: Ozon qatlami sayyoramizni Quyoshdan kelayotgan turli zararli nurlarni qaytaradi. Agar ozon qatlami bo'lmaganida yer sayyorasi ultrabinafsha nurlari ostida qolib ketadi. Hozirgi paytda ozon qatlamini yemirilishini oldini olish uchun olimlar izlanishlar olib bormoqda.

Kalit so'zlar: ozon, zararli nurlar, ultrabinafsha nurlari, Yer sayyorasi, ozon qatlam, ekologiyani buzilishi, muzlarning erishi, insoniyat uchun ahamiyati. Ozon qatlamining insoniyat uchun ahamiyati!

Ozon - O₃ kòk rangli zararli gaz. Ozon momoqaldiroq paytida hosil bòladi elektr uchqunlari ta'sirida atmosferaning yuqori (10-30 km) qatlamlarida ultrabinafsha nurlari ta'sirida hosil bòladi. Atmosferada ozon miqdori bir millionga teng. Yer sathidan 22 kilometr balandlikda joylashgan.

Ozon qatlami Quyoshdan kelayotgan turli xil zararli nurlarni qaytaradi. Inson ha yoti uchun suv va havodek zarur bòlgan bu qatlamning qalinligi Yer yuzasidan 23.5 km yuqoridan òtib ketadi. Ozon tashqaridan kelgan har xil ultrabinafsha nurlaridan himoya qiladi. Agar Ozon tuynugi kengaysa insoniyat pandemiyasi va epidemiyalar hamda turli darajadagi teri saraton kasalliklarini boshidan òtkazadi. Atmosferada ikkita alohida qatlamida mavjud. Ozonning qatlami sathidan taxminan 50 kilometr balandlikda joylashgan stratosfera qatlamida va erdan 21-22 kilometr balandlikdagi troposfera qatlamida uchraydi. Antarktida janubiy qutb atrofida sovuq òlka 50-60 gradus janubiy kenglikda òtgan. Antarktida materigi va Yangi Zelandiya Janubiy Amerika materigining janubiy qismidagi stratosfera qatlamida ozon qatlamining yemirilishi kuzatilgan. Yangi Zelandiyaning shimoliy va janubiy orol aholisi Oklend, Gamilton, Vellington hamda Antarktida materigidagi muzlarning erishi kuchaymoqda. Buning natijasida Atlantika okeani okeanining suvi ko'tarilib bormoqda. Natijada Yevropa davlatlari joylashgan Niderlandiya, Belgiya davlatlari aholisi kundan-kunga suv ostida qolib ketish xavfi yuqoriligicha qolmoqda. Olimlarning fikriga ko'ra 2050 yilda Arktika, 2065 yilga kelib Antarktida ustidagi ozon tuynuklari to'liq tiklanishi kutilmoqda.

Ozon qatlamini kòz bilan kòrib bòlmaydi uning qalinligi atigi 0.2 - 0.3 mm ni tashkil etadi. Ozon atmosfera havo sirkulyatsiyasi hamda modda va energiya almashinuvida ta'sir kòrsatadi. Yer atmosferasining tarkibiy tuzulishida òz ahamiyatiga ega bòlgan ozon qatlamini bugungi kunda qutblar atrofida yemirilib bormoqda. Ozon qatlamini yemirilishini oldini olish va asrash maqsadida bugungi kunda xalqaro tashkilot faoliyat olib bormoqda. Yerni har xil ultrabinafsha nurlaridan himoya qilish, zararli nurlarni

qaytaradi lekin hozirgi paytda havo, chang, ekologiyaning buzilishi atmosferani ifloslantiruvchi zararli moddalar har xil kimyoviy moddalardan foydalanganlik sababli ozon qatlaminin kamayishiga global isish, yer sayyorasida xavfli kasalliklar va ultrabinafsha nurlari ostida qolib ketadi. Ozonning yemirilishi natijasida ultrabinafsha nurlarining yerga ta'siri kuchayadi. Buning natijasida odamlar, hayvonlar, o'simliklar va qishloq xo'jaligi uchun halokatli oqibatlariga olib keladi. Ozon qavatini himoya qilish uchun ekologik muhitni yaxshilash, zararli gaz moddalarni atmosferaga chiqishini oldini olish, transport vositalaridan zararli gazlar chiqishi oldini olish uchun quyosh panelli transport ortlar, elektromobil transport vositalarini ishlab chiqarishni yo'lga qo'yish, ormonlarni qisqarib ketishiga yo'l qo'ymaslik zarur. Ozon siyraklashmasligi uchun ekologiya buzilishiga yo'l qo'ymaslik lozim.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. UMUMIY VA ANORGANIK KIMYO - Q.Ahmerov. R.Jalilov R.Sayfutdinov «O'ZBEKISTON» -2003 www.ziyouz.com kutubxonasi
2. UMUMIY YER BILMI - H.VAHOBV, O'.K.ABDUNAZAROV, A.ZAYNUTDINOV, R.YUSUPOV.TOSHKENT-2005

Foydalanilgan saytlar:

1. <https://in-space.ru>, www.ziyouz.com,
2. www.unilibrary.uz.